

СловоСвіт 2014». – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2014. – С. 63–65. 4. Гегель В. Ф. Естетика : в 4-х т. / В. Ф. Гегель – Т. 2. – М. : Искусство, 1969. 5. Єщенко Т. Географічна тер-міносистема в історично-лінгвальному контексті / Т. Єщенко // Донецький вісник НТШ. – Донецьк : Укр. культурологічний центр, 2006. – С. 42–46. 6. Сибиряков И. В. Метафора : гносеологический статус, механизмы реализации и роль в познании / И. В. Сибиряков. – Челябинск, 2006. – 128 с. 7. Шаблій О. І. До основ геопоетики (на основі текстів Тараса Шевченка) / О. І. Шаблій // Часопис соціально-економічної географії. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. – Вип. 17 (2). – С. 10–17.

УДК 81'373.45:336

Геннадій Вознюк, Галина Наконечна
Національний університет «Львівська політехніка»

ЧУЖОСЛОВИ В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ПРОБЛЕМИ АДАПТУВАННЯ

© Вознюк Г. Л., Наконечна Г. В., 2016 р.

Статтю присвячено актуальній нині проблемі запозичень в українській фінансово-економічній термінології, зокрема питанням лексико-граматичного пристосування, транслітерування, правопису запозичених термінів. Конкретну увагу звернено на англіцизми, що активно проникають в українську мову доби ринкової перебудови вітчизняної економіки, та на їхнє належне адаптування власномовними засобами.

Ключові слова: українська мова, фінансово-економічна термінологія, англійські запозичення, інтернаціоналізація терміносистеми, транслітерація, адаптування запозичень, термінотворчі традиції.

The article deals with the actual problem of loan words in modern Ukrainian financial and economic terminology, particularly the issue of lexical and grammatical adaptation, transliteration, and spelling of borrowed terms. Specific attention is paid to anglicisms which are actively penetrating into the Ukrainian language due to the restructuring of the national market economy, and their proper adaptation by own verbal means.

Keywords: Ukrainian language, financial and economic terminology, English borrowings, internationalization of terminological system, transliteration, adaptation of borrowings, traditions of terms formation.

Трансформаційні процеси ринкового характеру, що тривають в усіх царинах економіки України, зумовили нагальну потребу теоретичного опрацювання та фіксування у словниках і довідниках чималой кількості нових фінансово-економічних понять і термінів. Зазначеній галузевій терміносистемі присвячено низку мовознавчих досліджень [1; 3; 4], однак з огляду на динамічний розвиток економічної науки потреба в подальшому лінгвістичному опрацюванні цієї лексичної групи не відпала.

Актуальність дослідження зумовлено постійною потребою лексично, граматично й орфографічно засвоювати запозичені терміни, зокрема англіцизми, що значним масивом потрапляють до української фінансово-економічної термінології.

Метою статті є простежити напрямки та способи адаптування фінансово-економічних термінів, зокрема запозичених в останні десятиріччя, до власномовних норм.

Джерельною базою дослідження слугував передовсім «Фінансово-економічний словник» А. Г. Загороднього й Г. Л. Вознюка [2], що містить трактування понад 10 000 понять із галузі фінансово-кредитних відносин, грошового обігу, бюджетного регулювання та фондового ринку.

Від 90-х років ХХ ст. в українську мову, зокрема в економічну й фінансову галузеві терміно-системи, додалося чимало англійсько-американських лексем, котрі ще не мають національних аналогів, оскільки поняття, які вони позначають, у соціалістичній економіці не було, наприклад: *аудит, артдилер, бізнес, блю-чипс, брейк, брокер, букмекер, теп, кеш, кліринг, маркетинг, менеджмент, овернайт, оверсолд, онколь, скейт, тендер, франчайзинг, фритредер, ф'ючерс, чартер* тощо. Серед запозичених термінів є чимало французьких (*аванс, афера, афінаж, коносамент, промеса, реалізація, ретур, сеньйораж, форфейтинг, форс-мажор, франшиза*), німецьких (*біржа, бухгалтер, вексель, тешфет, дамно, капітал, ордер, синдикат, такса, фрахт*), італійських (*авізо, альпарі, валюта, дизажіо, жиро, інкасація, інкасо, каса, квитанція, контрабанда, рекамбіо, ретрата*), голландських (*бодмерея*), іспанських (*карго*) і, безперечно, латинських (*акцесія, інвестор, ліцитатор, негоціант, пеня, пролонгація, ревізія, реприватизація, реституція, фонд*) та грецьких (*гістограма, олігополія*) одиниць, що пов'язано з торговельними, економічними стосунками між різними державами. Запозичені слова поступово адаптуються в мові й стають невід'ємною частиною її термінологічного фонду.

Безперечно, основна маса одиниць досліджуваної терміносистеми – українські лексеми та словосполуки (напр.: *витрати державні, відомість допоміжна, договір підряду, гроші, доходи, забудовник, завдаток, загальнодержавні податки, закон зростання потреб, запас надлишковий, заощадження, крива доходу, межа оподаткування, надприбуток* тощо), які є лексичними, граматичними й структурно-словотвірними орієнтирами для адаптування запозичень.

На підставі опрацьованого матеріалу виокремлюємо такі найголовніші шляхи пристосування запозичених назв наукових понять до норм української мови:

– лексична адаптація. Унаслідок цього систему поповнюють або однослівним українським терміном, що має синонімічні відношення із запозиченим (напр.: *позикодавець (кредитор), прибутковий (рентабельний), татунок (сорт)*), або власномовним компонентом/компонентами складеного терміна (напр.: *емісія скарбнича, коносамент застрахований, прямі чужоземні інвестиції, ринок титулів власності, принцип переваг інвестора*). Зазначмо, що укладачі [2] запропонували авторські відповідники як до європеїзмів (напр.: *акція плюральна – багатоголоса, сертифікат депозитний – ощадний, перевірка камеральна – попередня, ремітент – перший векселетримач, ліз-бек – зворотний лізинг, індосамент – передавальний (передатний) напис*), так і до росіянізмів (напр.: *неустойка – безпека, недоїмка – недоплата, надбавка – надвишок, підвишка, дорогоцінне каміння – коштовне*);

– морфемна адаптація. Передбачає різні комбінації власномовних і запозичених кореневих та афіксальних морфем (напр.: *авансувати, форс-мажорний, касовий*), також комбіновані композити, ускладнені афіксацією (напр. *векселетримач, кредитоспроможність*).

– граматична адаптація. Ідеться про відмінювання більшості запозичених терміноодиниць за відомими в українській мові парадигмами (напр.: *квазі-рента, прима-віста, ритейль-банкінг, тайм-шифт*), а також надавання значення роду невідмінюваним термінам-іменникам (напр.: *фіфо, фло, інкасо, репо, сальдо, манко, марго, каско, лоро, локо, префісо, євро, сконто*). Невідмінювані лексеми – назви неістот як у загальнолітературній мові, так і в досліджуваній терміносистемі здебільшого належать до середнього роду, що демонструють аналітичні утворення (напр.: *інкасо чисте, сальдо емісійне*). Загальнономовні морфологічні норми є визначальними у творенні аналітичних термінів з епонімічними компонентами (напр.: *закон Парето, закон Грешема*). До системи української фінансово-економічної термінології можна зарахувати й численні аббревіатури (напр.: *МВФ, МБПП, ЄБПП, МБПП*), граматично адаптують які за усталеним принципом «стрижневого слова». Труднощі виникають в оперуванні транслітерованими аббревіатурами, коли стрижневого слова у власномовному значенні цього поняття бракує й визначити рід такої одиниці проблематично (напр.: *ЮНІДО (UNIDO) – United Nations Industrial Development Organization – Організація Об'єднаних Націй із торгівлі та розвитку*): *ЮНІДО визначила* (бо організація) чи *ЮНІДО визначило* (за принципом зовнішньої аналогії). Жодних указівок користувачеві лексикографічні джерела щодо цього не подають. Вочевидь, варто спиратися таки на стрижневе українське слово, тому: *ЮНІДО визначила*.

– орфографічна адаптація, що репрезентує початковий, мінімальний ступінь пристосування чужомовної лексеми (напр.: *арт-дилер, форс-мажор, блю-чипс, ф'ючерс, сеньйораж, жироконто*

(але *лоро-конто*), *маса*, *каса*). Безперечно, процес орфографічної адаптації чужослів гальмує недосконалість чинного правопису, як-от *аудит*, *негоціант*, *бюджет* замість *авдит*, *негоціянт*, *б'юджет*. Відсутність прозорої системи правописного оформлення чужослів демотивує користувача, спричинює іміджеві втрати для мови загалом [3, с. 5].

Нині дехто з науковців, виробничників, економістів і фінансистів-практиків уважає, що, інтернаціоналізуючи нашу термінологію, ми збагачуємо її, полегшуючи собі шлях до економічного поступу. На жаль, губимо через такий підхід часом більше, ніж віднаходимо.

Гадаємо, цей спрощений шлях некритичного й інколи навіть бездумного копіювання, який збіднює і власну термінологію, і власну економічну думку, і національну ментальність загалом, часто, навпаки, ускладнює розуміння і відтворення понять, окреслюючи їх механічно запозиченими термінами. Історія нашої мови переконливо свідчить, що українська мова, яка завжди активно контактувала і зі спорідненим слов'янським, і з греко-латинським, і з германо-романським, і з тюркським мовним матеріалом, творчо використовуючи його для своїх актуальних потреб, цілком спроможна гнучко й точно перекласти, у разі потреби скалькувати, по-своєму осмислити й власними фонетико-морфологічними засобами відтворити те чи те наукове поняття. Причому в жоднім разі не йдеться ні про вузьконаціональне спрямування цього процесу, ані про архаїзацію сучасної української термінології. Отож, маємо конструктивно здійснювати цей перегляд, реально враховуючи і втілюючи багаті термінотворчі можливості, традиції й адаптувальні властивості нашої мови: коригувати окремі терміни й терміносполуки, увідповіднювати зі словотворчими засобами української мови, уникати недоречних чужомовних впливів (безперечно, зберігаючи водночас конструктивну інтернаціональну, у джерелах – латинськомовну, притаманну багатьом європейським мовам, основу численних термінів, яку вже віддавна прищеплено й адаптовано в українській мові). Із плином часу термін менш уживаний поступово відійде, а приживеться влучніший, придатніший. Така “боротьба за виживання” сприяє природному досягненню оптимального співвідношення національних і чужомовних складників у термінології. Але в цьому процесі маємо виявляти, підкреслимо, розумний протекціонізм стосовно національних мовностилістичних форм і засобів, щоб не спотворити системи своєї мови і не порушувати її гармонійного розвитку.

Безперечно, наголосимо ще раз, відродження, очищення замуленого джерела нашої термінології від різних механічно скопійованих чи калькованих покручів аж ніяк не заперечує природного процесу інтернаціоналізації української терміносистеми, постійного корелювання з європейськими мовами. Нормальний процес розвитку мови через запозичення дозволяє українській термінології органічно вписуватись у світовий науково-технічний, економічний, соціально-політичний контекст.

Висновки:

- від 90-х років ХХ ст. і дотепер триває інтенсивне поповнення української фінансово-економічної термінології одиницями ринкової економіки, більшість із яких є запозиченнями з англійської мови;
- фінансово-економічна термінологія, як і кожна галузева терміносистема, не може обійтись без запозичень, отож, маємо розв'язувати питання їхньої адаптації;
- шляхи адаптації запозичень: лексичний переклад, калькування, частковий переклад складених терміноодиниць, граматична адаптація, орфографічне оформлення слова.

1. Вознюк Г., Ментинська І. Термінологічна орфографія: «трансація» чи «транзакція»? / Геннадій Вознюк, Ірина Ментинська // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Серія «Проблеми української термінології». – 2012. – № 733. – С. 6–9. 2. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – Л.: Вид-во Львівської політехніки, 2011. – 844 с. 3. Зубков М. До проблеми унормування запозичень / Микола Зубков // Проблеми української термінології: зб. наук. пр. – 2012. – С. 3–5. 4. Марчук Л. Актуальні процеси української термінографії: фіксація термінів економічної галузі / Людмила Марчук // Проблеми української термінології: зб. наук. пр. – 2014. – С. 21–25.